

آموزش جغرافیا با

طرح تدریس
به شیوه اعضای تیم

مرضیه سعیدی
دبیر مناطق شهر تهران

چکیده

یکی از روش‌های ویژه تدریس مشارکت که سال‌هاست با موفقیت، در ابعاد مختلف آموزش، اجرا می‌شود انواع روش‌های تدریس به شیوه همیاری است. در این روش‌ها، دانش‌آموزان، مهارت‌هایی را فرا می‌گیرند که در نتیجه آن توان خودآموزی پیدا می‌کنند. بنابراین معلمان هم می‌بایست این روش‌ها را فرا گیرند تا دانش و مهارت‌هایی را که برای خود و دانش‌آموزان‌شان در آینده مفید خواهد بود، در کلاس به کار گیرند و از مهارت حرفه‌ای خود نیز لذت ببرند. این روش‌ها توانسته است در کاهش تضادها و نابرابری‌های نژادی، قومی، کاستن از استرس‌های ناشی از کم بودن توان یادگیری، ایجاد جو و فضای مثبت هم‌اندیشی و خودیادگیری و خودآموزی و ... نقش ارزنده‌ای را ایفا نماید. در شماره‌های پیشین و به ویژه در شماره ۸۱ مجله رشد آموزش جغرافیا، در نوشتاری با عنوان «آموزش جغرافیا و طرح تدریس کارآیی گروهی» (که در اصل، طرح تدریس کارآیی تیمی در روش‌های همیاری است)، درباره انواع رویکردهای تعاملی دانش‌آموزان، روش‌های تدریس فعال و مشارکتی با تأکید بر روش همیاری و مزایای آن و طرح تدریس کارآیی تیمی و مراحل اجرای آن در کلاس، و تجربه‌های شخصی نگارنده، انواع سؤال و فعالیت‌های داخل و خارج از کلاس و ... بحث شده است. اینک، در این نوشتار نیز یکی دیگر از روش‌های همیاری به نام روش اعضای تیم معرفی می‌گردد.

کلیدواژه‌ها: همیاری، آموزش جغرافیا، طرح تدریس، تیم.

مقدمه

نقش سابق یا سنتی خود را به‌عنوان منبع و انتقال‌دهنده اطلاعات ایفا نماید و برای اینکه با این تحولات و تغییرات هماهنگ گردد چاره‌ای جز متحول کردن روش‌های کاری خود ندارد. در قرنی که ما زندگی می‌کنیم، همه ابعاد زندگی در حال تغییر است. گفته می‌شود در قرن ما، بی‌سواد واقعی کسی است که

در قرن حاضر اهداف آموزش و پرورش بر یادگیری، اعم از یادگیری برای دانستن، یادگیری برای عمل کردن، یادگیری برای زیستن و یادگیری برای با هم زیستن استوار است. همچنین نظام‌های آموزشی می‌کوشند دانش‌آموزان را خود راهبر، تصمیم‌گیرنده، خلاق و کاوشگر بار آورند. در این وضعیت دیگر معلم نمی‌تواند

● آن‌ها یاد می‌گیرند در اوقاتی که به هم نیاز دارند و یا می‌خواهند کسی به آن‌ها گوش کند، به کمک هم کلاسی‌های خود تکیه کنند و خیلی به معلم کلاس متکی نباشند

رنگ می‌بازد و همه احساس خوبی از یادگیری دارند، اگرچه ممکن است به یک اندازه یاد نگرفته باشند

محیط یادگیری

در همیاری به شیوه اعضای تیم، محیط یادگیری برای دانش‌آموزان به شکل فردی و گروهی فراهم می‌شود، آن‌ها یاد می‌گیرند در اوقاتی که به هم نیاز دارند یا می‌خواهند کسی به آن‌ها گوش کند، به کمک هم کلاسی‌های خود تکیه کنند و خیلی به معلم کلاس متکی نباشند. در این کلاس‌ها وابستگی‌های مثبت شکل می‌گیرد. هر دانش‌آموز می‌داند که مسئول است مواد درسی را یاد بگیرد و اجازه ندارد از زیر بار وظایف شانه خالی کند. این روش بر مهارت‌های اجتماعی تأکید می‌کند، مهارت‌هایی مثل مشاهده، گوش دادن، درست خواندن، تفکر، رعایت نوبت، ابراز عقیده، تشویق دیگران، حل مسئله، تصمیم‌گیری، احساس مسئولیت، مدیریت زمان، انتقاد از عقاید نه افراد و ... معلم نیز، به تناسب، بر فعالیت آن‌ها نظاره می‌کند تا این مهارت‌ها به شکل درست بین آن‌ها رواج پیدا کند.

یادگیری فردی با یاری از تیم و اعضا

در این روش معلم با توجه به پیش‌دانسته‌ها و آزمون‌های پیشین دانش‌آموزان، آن‌ها را دسته‌بندی می‌کند و آن‌ها سپس به تناسب سرعت یادگیری خود، به فراگیری مشغول می‌شوند. اعضا به هم کمک می‌کنند، دانش‌آموزان مسئول کنترل فعالیت‌های یکدیگر می‌شوند و هدایت پیشروی مطالب را بر عهده می‌گیرند و روی یک مبحث کار می‌کنند. از ویژگی‌های بارز اعضای تیم، التزام آن‌ها به حس مسئولیت در همه گروه‌های کلاسی به صورت همه‌جانبه است. مربی یا معلم درس نمی‌دهد بلکه اعضای هر گروه جداگانه یاد می‌گیرند، با هم یاد می‌گیرند و در پایان نتیجه را در کلاس ارائه می‌نمایند.

چگونگی اجرای طرح تدریس اعضای تیم

این روش در چند مرحله انجام می‌شود:

- **اول:** گروه‌بندی توسط معلم با معیارهای هدف؛
- **دوم:** کل یک درس را همه دانش‌آموزان در کلاس یاد می‌گیرند و در عین حال در هر گروه، هر شخص یا عضو، عهده‌دار یادگیری یک عنوان خاص است و می‌بایست آن عنوان را برای گروه خود به خوبی تبیین و تشریح کند.
- **سوم:** در این مرحله، وقتی کار و فعالیت همه گروه‌ها در زمان تعیین شده انجام شد، از هر گروه، اعضایی که مطلب مشابهی را یاد گرفته‌اند، گروهی جدید و تخصصی را تشکیل می‌دهند.

نتواند آموخته‌های نادرست گذشته را کنار بگذارد و آموزش‌های نوین را کسب و جایگزین آن نماید. لازمه سواد نوین تغییر کردن است. بسیاری از ما معلمان به روش‌های سنتی یاد گرفته‌ایم و در مدارس سنتی آموزش دیده‌ایم؛ چیزی که دیگر برای یاد دادن و یاد گرفتن نه تنها کافی نیست بلکه دیگر پاسخگوی نیازهای اولیه ما و دانش‌آموزانمان هم نیست. شیوه‌های سنتی بسیار کسل‌کننده‌اند و کلاس را به میدان مسابقه «برد و باخت» تبدیل می‌کنند، به همین دلیل معلمان موفق و کارآمد سعی می‌کنند در کلاس‌های خود «مسابقه برد-برد» را طراحی و به اجرا گذارند تا تمام دانش‌آموزان با شادی به یادگیری بپردازند و از محیط درس و کلاس لذت ببرند.

یکی از روش‌هایی که زمینه مسابقه برد-برد را در کلاس فراهم می‌کند، «تدریس به شیوه اعضای تیم» است. با توجه به طرح و تبیین مزایای روش‌های تدریس همیاری در مقاله پیشین، در اینجا فقط به نکاتی چند می‌پردازیم و سپس الگوی مورد نظر را توضیح می‌دهیم.

یادگیری از طریق همیاری «اعضای تیم»

طرح تدریس اعضای تیم شبیه یک جورچین تصویری است که وقتی همه قطعات جورچین یا پازل در کنار هم باشند تصویر کامل دیده می‌شود. در این روش کل موضوع بین اعضا تقسیم می‌شود و هر فراگیر مسئول بخش تعیین شده و تدریس آن به دیگران است و هنگامی که همه اعضا کار خود را انجام دهند، کل درس آموزش داده می‌شود. در این طرح، تدریس توسط اعضا انجام می‌شود. این طرح به فراگیران این انگیزه را می‌دهد که در مورد بخشی که مسئول شده‌اند مطالعه کنند و خبره شوند. چون تسلط بر مطلب آنان را قادر می‌سازد که به تیم خودشان کمک کنند. همین‌طور اعضای تیمی که آموزش می‌بینند انگیزه پیدا می‌کنند تا در ارائه مطلب به دوست‌شان کمک کنند تا بتواند آنچه را مطالعه کرده و یاد گرفته است برای دیگران بیان کند. این کار همچنین تعهدشان را بر می‌انگیزد و شرایطی فراهم می‌کند تا یادگیری بهتر اتفاق بیفتد. دانش‌آموزان را به استفاده از آنچه آموخته‌اند برای حل مشکلات واقعی و برای غنی‌سازی تجربه‌های‌شان ترغیب می‌کند.

یادگیری از طریق همیاری این تجربه را ایجاد می‌کند که دانش‌آموزان ضمن لذت بردن از یادگیری، بیشتر و بهتر یاد بگیرند. اعضای هر گروه در سطوح کارآیی متفاوتی هستند و به جای رقابت با هم مشارکت دارند. در بین گروه‌ها ستیزه‌جویی تعطیل و سبقت‌جویی جایگزین آن می‌شود. شعار گروه‌ها این است که: «اگر تو برنده می‌شوی من هم برنده‌ام». واژه «بازنده»

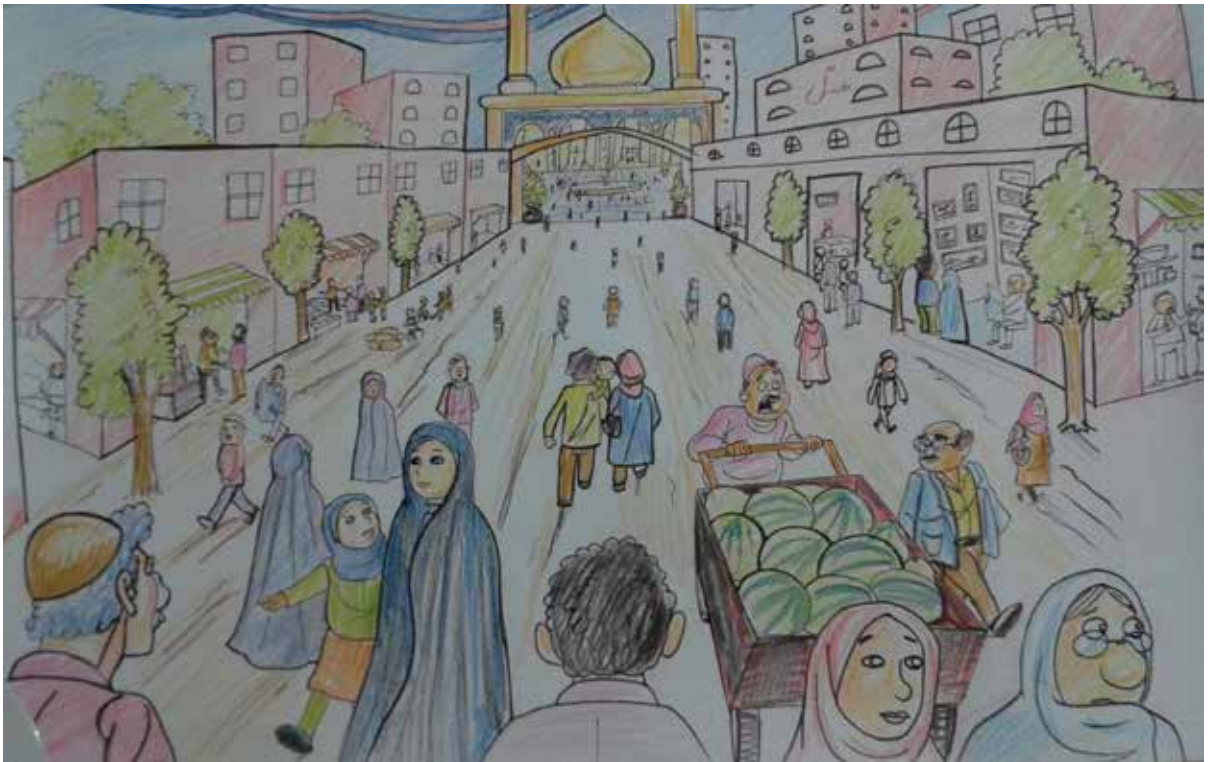
● طرح تدریس اعضای تیم شبیه یک جورچین تصویری است که وقتی همه قطعات جورچین یا پازل در کنار هم باشند تصویر کامل دیده می‌شود

- چهارم: در گروه تخصصی، همه اعضا، که فقط یک عنوان از یک مبحث کتاب درسی را مطالعه کرده‌اند، دانسته‌ها و درک خود از موضوع را در اختیار هم گذاشته و سبب تکمیل اطلاعات یکدیگر در پیرامون آن عنوان مشترک می‌شوند.
- پنجم: اعضای گروه‌های تخصصی که در مرحله سوم شکل گرفته و در مرحله چهارم هم‌اندیشی و تکمیل اطلاعات داشتند، دوباره به گروه اولیه خود برگشته و اطلاعات جدید را ارائه و آموزش‌ها و دانسته‌های قبلی را کامل می‌کنند.
- ششم: در این مرحله معلم به قید قرعه یک نفر را از میان گروه‌ها انتخاب می‌کند تا کل درس را برای همه توضیح دهد و در

جدول چگونگی تشکیل گروه‌های تخصصی و عمومی در روش اعضای تیم

قرعه‌کشی	مرحله سوم	مرحله دوم	مرحله اول	نام گروه یا تیم
ارائه کل مطالب درس توسط یک نفر از کلاس و توضیحات اضافی معلم				دنا
				الوند
				دماوند
				سهند
	ارائه مطالب توسط افراد هر گروه برای هم‌گروهی‌های خود	ارائه مطالب توسط افراد هر گروه تخصصی	خواندن قسمت‌های تعیین شده توسط هر فرد	

قرعه‌کشی	مرحله سوم	مرحله دوم	مرحله اول	نام گروه یا تیم
				دنا
				الوند
				دماوند
				سهند

نمونه‌هایی از کار دانش‌آموزان در روش اعضای تیم

● یادگیری از طریق همیاری این تجربه را ایجاد می‌کند که دانش‌آموزان ضمن لذت بردن از یادگیری، بیشتر و بهتر یاد بگیرند

آخر معلم اطلاعات و توضیحات تکمیلی را ارائه می‌دهد و نواقص احتمالی را تصحیح می‌کند.

● برگزاری آزمون انفرادی توسط معلم و نتیجه‌گیری کلی در مورد سطح یادگیری دانش‌آموزان به‌طور فردی و گروهی و استخراج نمره کل برای هر دانش‌آموز.

نتیجه‌گیری

به این ترتیب در گروه اولیه کل مبحث مطالعه می‌شود و هر یک از اعضا در مورد بخشی از درس آن روز به مطالعه عمیق‌تر مشغول می‌گردند. سپس آن‌ها که در مورد یک عنوان مشترک از مبحث درسی مطالعه کرده‌اند، گروه تخصصی را تشکیل می‌دهند و یادگیری خود را در مورد آن موضوع عمیق‌تر می‌کنند و بعد به منظور تدریس آموخته‌های خود به سایر اعضای گروه به تیم خود باز می‌گردند. سرانجام همه دانش‌آموزان در آزمون‌های انفرادی پایان کلاس شرکت کرده و نمره هر گروه بر اساس میانگین نمرات اعضای آن گروه مشخص می‌شود. گروه‌هایی که به حد نصاب تعیین شده رسیده باشند موفق محسوب شده و به آن‌ها پاداش داده می‌شود. توجه: در این روش موضوعاتی از کتاب درسی انتخاب می‌شود که بتوان آن را به بخش‌های مجزا از هم تقسیم کرد.

انتخاب دانش‌آموزان مناسب برای کار در این روش

فعالیت در گروه‌ها به وجود انواع مهارت‌ها، تخصص، دانش و آگاهی نیاز دارد. اعضای گروه می‌توانند همگن یا ناهمگن باشند. در یک گروه ناهمگن (تفکر و اگر بیشتر تقویت می‌شود) اما اگر هدف تسلط در مهارت خاص باشد، می‌توان از گروه همگن استفاده کرد، ولی چنانچه بحث و اختلاف‌نظر بیشتر و ایجاد چالش مورد تأکید است گروه ناهمگن مناسب‌تر است.

در یادگیری از طریق همیاری، تفاوت افراد باعث کارآمد شدن یادگیری می‌شود. توجه نمایید که دانش‌آموزان یاد بگیرند که با هر کسی کار کنند و این یکی از اهداف مهم روش‌های همیاری است.

درس‌های پیشنهادی مناسب از کتاب جغرافیا در این روش از کتاب جغرافیای ایران پایه ۱۰: ناهمواری‌های ایران، منابع آب ایران، تقسیمات کشوری ایران، آب و هوای ایران. ● از کتاب جغرافیای ۲: نقش شهرها، انواع مرز، انواع کشاورزی، توان‌ها و محدودیت‌های نواحی مختلف جهان، انسان در نواحی قطبی. ● از کتاب جغرافیای پایه چهارم: نقشه و فرایند آن، سیستم‌های تصویر، مدل‌سازی، سنجش از دور.

آزمون پایانی برای درس نقش شهرها در روش تدریس اعضای تیم

۱. هر یک از شهرهای زیر چه نقشی دارند؟
  - الف. نیس
  - ب. بنارس
۲. کدام شهر نقش معدنی دارد؟
  - الف. هامبورگ
  - ب. ژوهانسبورگ
۳. در کدام یک از نقش‌های شهری، در موسم خاص جمعیت افزایش می‌یابد؟ ذکر سه نقش کافی است.
۴. یک شهر سیاسی دارای چه ویژگی‌هایی است؟ مثال بزنید.
۵. کدام نقش در همه شهرها وجود دارد؟
۶. چه موقع یک شهر معدنی مهاجرپرست می‌شود؟
۷. در کدام نقش شهری تعداد جمعیت کم و بیشتر جوان هستند؟
۸. موزه شهر و برف شهر را مقایسه کنید.
۹. شهرهای اصفهان و مشهد را به لحاظ نقش شهری مقایسه نمایید؛ ذکر دو مورد.

یافته‌ها و تجارب شخصی در آموزش جغرافیا با روش اعضای تیم

۱. شکوفایی استعداد دانش‌آموزان در زمینه‌های هنری: در یکی از کلاس‌های سال گذشته در پایه سوم جغرافیای ۲ درس نقش شهرها، دانش‌آموزان اقدام به ترسیم شکلی از شهر با نقش مذهبی و دانشگاهی نموده‌اند که تصویر آن را در صفحه قبلی می‌بینید.
۲. ایجاد ارتباط مثبت بین دانش‌آموزان
۳. یادسپاری بهتر مطالب
۴. تقویت انگیزه‌های درونی دانش‌آموزان
۵. حمایت دانش‌آموزان از یکدیگر
۶. وابستگی کمتر به معلم برای یادگیری
۷. ایجاد نگرش بهتر به فرایند یاددهی و یادگیری (فضای مدرسه و معلم)
۸. تبدیل زبان معلم به زبان دانش‌آموزی توسط دانش‌آموزان و سهولت یادگیری
۹. ....

منابع

۱. آشنایی با یادگیری از طریق همیاری؛ سوزان آلیس - سوزان والن، طاهره رستگار و مجید ملکان، نشر نی، ۱۳۸۲
۲. یادگیری از طریق همیاری، حائری‌زاده، خیریه بیگم، سودابه قاسم‌خان و لیلی محمدحسین، نشر نی، ۱۳۸۱
۳. یادگیری مشارکتی، یادگیری از طریق همیاری، کرامتی، محمدرضا، ناشر فرانگیزش انصار، مشهد، ۱۳۸۴